

TÜRKİYE'DEKİ HEMŞİRELERİN VE EBELERİN TOPLUMSAL CİNSİYET İLE İLGİLİ YAPTIKLARI LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ

Sevil ÇİÇEK¹, Cemil Cahit YEŞİLBURSA²

Öz

Bu araştırma, Türkiye'deki hemşirelerin ve ebelerin toplumsal cinsiyet ile ilgili yaptıkları lisansüstü tezleri incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, sistematik derleme yöntemi ile yapılmıştır. Araştırmaya Türkiye Cumhuriyeti YÖK Yayın Dokümantasyon Daire Başkanlığına kayıtlı 2007-2018 yılları süresince arşivlenen Hemşirelik ve Ebelik Anabilim Dalları'nda yapılan, "toplumsal cinsiyet", "toplumsal cinsiyet ve hemşirelik" ve "toplumsal cinsiyet ve ebelik" kombinasyonları ile taranması sonucu bulunan 19 lisansüstü tez alınmıştır. Elde edilen 15 yüksek lisans tezinin tamamı tanımlayıcı ya da kesitsel ve dört doktora tezinin ikisi kesitsel, ikisi deneysel yöntem kullanılarak yapılmıştır. Yüksek lisans tezlerinin birisi araştırma görevlisi doktorlar, beşi kadınlar, biri sağlık çalışanları ve sekizi üniversite öğrencileri; doktora tezlerinin ise üçü üniversite öğrencileri, biri kadınlar üzerinde yapılmıştır. Yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi sonucunda; katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahip oldukları saptanmıştır. Kadınların erkeklere göre toplumsal cinsiyet tutumlarının daha eşitlikçi yönde olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlarını etkileyen bazı faktörlerin olduğu görülmüştür. Bireyi bütüncül bir yaklaşım ile değerlendiren ve bakım veren hemşirelere ve ebelere toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkilerini belirlemede büyük sorumluluklar düşmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı kadınların yaşadıkları sorunların belirlenmesi, bu sorunların azaltılması ve önlenmesi büyük önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Toplumsal cinsiyet, Lisansüstü tezler, Yüksek lisans tezi, Doktora tezi, Hemşirelik, Ebelik, Toplumsal cinsiyet ve hemşirelik, Toplumsal cinsiyet ve ebelik*

¹ Arş. Gör. Sevil ÇİÇEK, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, sevilcicek@gazi.edu.tr, Orcid No: 0000-0001-6478-4236

² Doç. Dr. Cemil Cahit YEŞİLBURSA, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitim Anabilim Dalı, ccyesilbursa@gmail.com, 0000-0001-8568-6061

AN EXAMINATION OF THE GRADUATE THESES BY NURSES AND MIDWIFES IN TURKEY ON GENDER

Abstract

This research was conducted to examine their postgraduate thesis about gender of nurses and midwives in Turkey. The research was carried out by systematic review method. Research has been taken 19 graduate theses which recorded by Republic of Turkey Higher Education Council Documentation Department and obtained with results screening with combinations “gender,” “gender and nursing” and “gender and midwifery” and archived during the years 2007-2018 and made in Nursing and Midwifery Departments. All of the fifteen master’s theses obtained were descriptive or cross-sectional and two of the four doctoral theses were cross-sectional and two experimental. One of the master’s theses were made on research assistant physician, five women, one healthcare worker, eight university students; and three of doctoral theses were made on university students, one women. As a result of examining the graduate theses; participants were found to have an egalitarian attitudes on gender roles. It has been determined that women are more egalitarian towards gender attitudes than men. It is seen that there are some factors that influence participants’ attitudes towards gender. There are great responsibilities in assessing the effects of gender inequality in nurses and midwives who evaluate and care with a holistic approach to individual. Determination of the problems experienced by women due to gender inequality, reduction and prevention of these problems is of great importance.

Key Words: *Gender, Postgraduate thesis, Master thesis, Doctorate thesis, Nursing, Midwifery, Gender and nursing, Gender and midwifery*

Giriş

Toplumsal cinsiyet kadın ve erkeğe biyolojik cinsiyeti nedeniyle uygun görülen toplumsal ve kültürel davranış biçimleri, beklentiler, sorumluluklar ve roller bütünüdür. Toplumsal cinsiyette eşitlik, fırsatları ve kaynakları kullanma, hizmetleri elde etmede bireyin cinsiyeti nedeniyle ayrımcılık olmamasıdır (Zeyneloğlu, 2008, s. 1, 8). Ancak kadınların ekonomik, sosyal, kültürel ve medeni alanlarda insan haklarından faydalanamadıkları ve cinsiyetlerine bağlı ayrımcılık, mahrumiyet veya kısıtlamalar yaşadıkları bilinmektedir (Bal, 2014, s. 16). Kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kaldığı alanlardan birisi de sağlık alanıdır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sağlık alanına yansması ile kadınlar sağlık hizmetlerinden yararlanmada sorunlar yaşamaktadır (Şavran, 2014, s. 98). Dünyada kadınlar şiddet, yoksulluk, aşırı iş yükü gibi olumsuz durumlardan dolayı stresle daha fazla karşılaşmaktadır ve kadınlarda psikolojik sorunlar daha yaygın görülmektedir (Koyun vd., 2011, s. 69). Literatürde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sağlığa etkilerini inceleyen çalışmalarda kadınların erkeklere göre yaşam kalitelerinin daha düşük olduğu ve daha fazla hastalık yaşadıkları belirtilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine bağlı kadınlar sağlık hizmetlerine ulaşım gibi konularda eşitsizliklere maruz kalabilmektedir. Kadınların sağlık konusunda bilgiye erişimlerinin sınırlı olması ve sağlık hizmetlerine ulaşamamaları cinsel yolla bulaşan hastalıklar, istenmeyen gebelikler ve güvensiz ortamda yapılan düşüklere neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ayrıca kadına yönelik şiddetin yaşanmasına ve bu da kadınların hastalık yükünün artmasına hatta ölüme bile neden olabilmektedir (Şimşek, 2011, ss. 121-122; Sezgin, 2015, ss. 156-161; Başar, 2017, ss. 132-134). Önemli ve toplumsal bir sorun olan cinsiyet eşitsizliğinin sağlık alanına getirdiği birçok olumsuz sonuçlara karşı; literatürde bu konuda yapılan tezleri inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırma, Türkiye'deki hemşirelerin ve ebelerin toplumsal cinsiyet ile ilgili yaptıkları lisansüstü tezlerin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Ayrıca bu çalışmada aşağıdaki alt amaçlara ulaşılması hedeflenmiştir:

1. Türkiye'deki hemşirelerin ve ebelerin toplumsal cinsiyet ile ilgili yaptıkları lisansüstü tezler hangi yıllarda yayınlanmıştır?

2. Türkiye'deki hemşirelerin ve ebelerin toplumsal cinsiyet ile ilgili yaptıkları lisansüstü tezlerin anabilim dalları nelerdir?
3. Türkiye'deki hemşirelerin ve ebelerin toplumsal cinsiyet ile ilgili yaptıkları lisansüstü tezlerin türleri nedir?
4. Türkiye'deki hemşirelerin ve ebelerin toplumsal cinsiyet ile ilgili yaptıkları lisansüstü tezlerin amaçları nelerdir?
5. Türkiye'deki hemşirelerin ve ebelerin toplumsal cinsiyet ile ilgili yaptıkları lisansüstü tezlerin araştırma yöntemleri nelerdir?
6. Türkiye'deki hemşirelerin ve ebelerin toplumsal cinsiyet ile ilgili yaptıkları lisansüstü tezler hangi gruplarla çalışılmıştır?
7. Türkiye'deki hemşirelerin ve ebelerin toplumsal cinsiyet ile ilgili yaptıkları lisansüstü tezlerde kullanılan veri toplama araçları nelerdir?
8. Türkiye'deki hemşirelerin ve ebelerin toplumsal cinsiyet ile ilgili yaptıkları lisansüstü tezlerin genel sonuçları nelerdir?

Yöntem

Bu çalışmada sistematik derleme yöntemi kullanılmıştır. Sistematik derleme, herhangi bir alanda daha önceden yayınlanmış tüm araştırmaların taranıp, dâhil etme ve dışlama kriterleri konarak derlemeye alınacak araştırmaların belirlenmesi ve bu araştırmalarda yer alan bulguların sentez edilmesi esasına dayanan bir araştırma yöntemidir (Centre for Reviews and Dissemination, 6 Haziran 2018, ss. 6-81). Araştırmanın evrenini, Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Yayın Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından 1994-2018 yılları süresince arşivlenen "toplumsal cinsiyet" anahtar kelimesi ile taranması sonucu bulunan 455 lisansüstü tez oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise dâhil edilme ölçütlerine uyan tezler oluşturmuştur. Dâhil edilme ölçütlerinde müdahale, karşılaştırma grupları ve araştırma desenlerinde herhangi bir sınırlama yapılmaksızın, problem ve sonuçları bakımından sistematik derleme konusuna uyan tezler araştırmaya alınmıştır.

Dâhil edilme ölçütleri

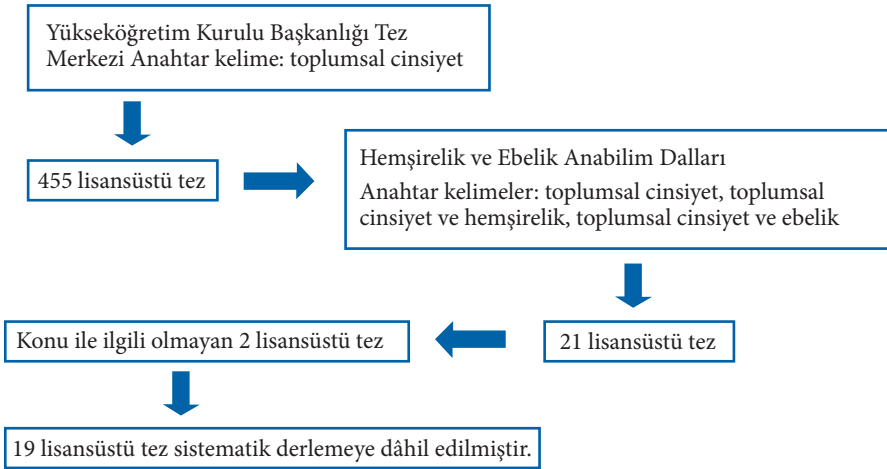
-Türkiye Cumhuriyeti YÖK Yayın Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından 2007-2018 yılları süresince arşivlenen Hemşirelik ve Ebelik Anabilim Dalları'nda yapılan,

-”toplumsal cinsiyet”, “toplumsal cinsiyet ve hemşirelik” ve “toplumsal cinsiyet ve ebelik” kombinasyonları ile taranması sonucu bulunan,

-araştırmaya katılanların toplumsal cinsiyet tutumunu, etkileyen faktörleri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sonuçlarını belirlemeye yönelik yapılan 15 yüksek lisans ve dört doktora tezi olmak üzere 19 lisansüstü tez sistematik derlemeye dâhil edilmiştir. Sistematik derleme akış şeması Şekil 1’de verilmiştir.

Hemşireler tarafından toplumsal cinsiyet ile ilgili yapılan ilk tezin 2007 yılında (Şahiner, 2007) yapıldığı görülmüştür. Bu nedenle araştırmaya 2007 yılından günümüze kadar toplumsal cinsiyet ile ilgili yapılan lisansüstü tezler dâhil edilmiştir. Üç yüksek lisans ve bir doktora tezine tam metin olarak erişilemediği için özet kısmından değerlendirilmiştir. Değerlendirilen lisansüstü tezler, yayımlandıkları yıl, kabul gördüğü anabilim dalı, tür, amaç, yöntem, çalışıldığı örneklem, ölçüm araçları ve sonuçlar özellikleri ile incelenmiştir.

Şekil 1. Sistematik derleme akış şeması

Bulgular

Tezlerin, kronolojik sıraya göre incelenmesi Tablo 1’de verilmiştir. Lisansüstü tezlerden elde edilen bulgular “örneklem, müdahale ve amaç, ölçüm araçları, sonuçlar ve yöntem” başlıkları altında verilmiştir.

Örneklem

Tablo 1’ de görüldüğü gibi yüksek lisans tezi olan ilk çalışma, 15-49 yaş, evli ya da bir erkekle birlikte yaşayan kadınlar (n=250) üzerinde yapılmıştır (Şahiner, 2007, s. 41). Bir diğer tez çalışması, Ankara’daki üniversitelerde hemşirelik eğitimi veren bölümlerin birinci sınıfında öğrenim gören ve 252 kız öğrenci ile yapılan doktora tez çalışmasıdır (Zeyneloğlu, 2008, s. 36). Yılmaz (2009, s. 89) tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışmasının örneklemini 15-49 yaş grubu 435 evli kadın oluşturmaktadır. Yüksek lisans tez çalışması olan üniversitede lisans öğrenimi gören birinci ve dördüncü sınıf ebeklik ve hemşirelik kız öğrencileri üzerinde yapılan çalışmanın örneklemini 209 öğrenci oluşturmaktadır (Atış, 2010, s. 41). Kavuran tarafından (2011, s. 26) yapılan yüksek lisans tez çalışması bir üniversitede hemşirelik bölümünde okuyan 353 kız ve 112 erkek olmak üzere toplam 465 öğrenci üzerinde yapılmıştır (Kavuran, 2011, s. 26). Adıyaman Üniversitesi’nde yapılan yüksek lisans tez çalışmasında örnekleme Eğitim Fakültesi İlköğretim Eğitimi Bölümü’nde öğrenim gören 95 kadın, 92 erkek öğrenci olmak üzere toplam 187 öğrenci alınmıştır (Yaşar, 2011, s. 45). Şanlıurfa’da yapılan doktora çalışmasına evli, 20-40 yaş arası 40 kadın alınmıştır (Kahraman, 2011, s. 15). Nevşehir Üniversitesi’nde yapılan doktora tez çalışmasının örneklemine birinci sınıfta öğrenim gören 40 öğrenci dâhil edilmiştir (Özcan, 2012, s. 35). Türkiye genelindeki üniversitelerde hemşirelik eğitimi veren bölümlerin dördüncü sınıfında öğrenim gören öğrenciler üzerinde yapılan doktora tez çalışmasına 1165 öğrenci alınmıştır (Başar, 2012, para. 1-3). Bekleviç tarafından yapılan yüksek lisans çalışmasının örneklemini bir üniversite hastanesinde çalışan 128 araştırma görevlisi doktor oluşturmaktadır (Bekleviç, 2013, s. 21). Bir başka yüksek lisans tez çalışması, Ankara’da bir devlet üniversitesinde 13 fakültede öğrenim gören 373 erkek ve 376 kadın olmak üzere toplam 749 üniversite öğrencisi üzerinde yapılmıştır (Yıldırım, 2016, s. 50). Sağlık Yüksekokulu’nda

öğrenim gören 917 öğrenci üzerinde yapılan çalışma, yüksek lisans tezi olarak yapılmıştır (Kul, 2016, para. 4-5). Yüksek lisans tezi olarak yapılan bir başka çalışmanın örneklemini Şanlıurfa Merkez'de yaşayan 150 evli kadın oluşturmaktadır (Erdoğan, 2016, para. 1-3). Sağlık çalışanları üzerinde yapılan yüksek lisans tez çalışmasına 137 hekim, 133 hemşire olmak üzere toplam 270 sağlık çalışanı alınmıştır (Özden, 2018, s. 42). Yüksek lisans tezi olan başka bir tez çalışması Karabük Üniversitesi'nde lisans düzeyinde öğrenim gören 649 öğrenci üzerinde yapılmıştır (Ertay, 2018, para. 1-3). Diğer tez çalışması jinekoloji polikliniğine başvuran, 15-49 yaş üreme çağındaki olan ve 350 kadın üzerinde yapılan yüksek lisans tezidir (Gökçay, 2018, s. 35). Samsun'da yapılan yüksek lisans tez çalışmasının örneklemini 1115 öğrenci (Altın, 2018, s. 29); Gaziantep'te yapılan yüksek lisans tez çalışmasının örneklemini ise 712 öğrenci oluşturmaktadır (Akkoç, 2018, s. 11). Son tez çalışması ise Samsun'da üç aile sağlığı merkezine kayıtlı 15-49 yaş arası 404 evli kadının oluşturduğu yüksek lisans çalışmasıdır (Karakaş, 2018, s. 20).

İncelenen yüksek lisans tezlerinin birisi araştırma görevlisi doktorlar, beşi kadınlar, biri sağlık çalışanları ve sekizi üniversite öğrencileri; doktora tezlerinin üçü üniversite öğrencileri, biri kadınlar üzerinde yapılmıştır (Tablo 1).

Müdahale ve Amaç

İncelenen tezlerden sadece ikisinde girişim uygulandığı belirlenmiştir. Doktora tezi olarak yapılan bu çalışmaların birisinde üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rol tutumlarına yönelik verilen eğitimin, bu tutumlar üzerine etkisini incelemek (Özcan, 2012, s. 21); diğerinde ise evli kadınlarda toplumsal cinsiyete dayalı eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin sağlık davranışına etkisini belirlemek amaçlanmıştır (Kahraman, 2011, s. 13).

Herhangi bir müdahale olmadan, kadınlar üzerinde yapılan tez çalışmaları; kadınlarda toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve kadına karşı şiddetin, kadının üreme sağlığı ve hizmetlerinden faydalanmasına etkisini (Şahiner, 2007, s. 40), kadınların evlilik uyumları ve toplumsal cinsiyet boyutuyla baskı yaşama durumları arasındaki ilişkiyi (Yılmaz, 2009, s. 6), toplumsal cinsiyet rollerinin

evlilikte sorun çözmeye ve evlilik doyumuna etkisini (Erdoğan, 2016, para. 1) ve evli kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının evlilik uyumuna etkisini belirlemek (Karakaş, 2018, s. 19) amacıyla yapılmıştır. Herhangi bir müdahale olmadan araştırma görevlisi doktorlar üzerinde yapılan tez çalışması araştırma görevlisi doktorların toplumsal cinsiyet rolleri tutumlarının, çalışma yaşamında cinsiyet algısına yansımalarını değerlendirmek amacıyla yapılmıştır (Bekleviç, 2013, s. 9). Sağlık çalışanları üzerinde yapılan tez çalışmasında ise amaç, sağlık personelinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını belirlemektir (Özden, 2018, s. 27).

Tablo 1' de görüldüğü gibi tezlerinin çoğu (11) öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Öğrenciler üzerinde yapılan tez çalışmalarının çoğunda da öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını ve etkileyen faktörleri belirlemek amaçlanmıştır (Zeyneloğlu, 2008, s. 19; Atış, 2010, s. 31; Kavuran, 2011, s. 17; Başar, 2012, para. 1-2; Ertoy, 2018, para. 1-2; Akkoç, 2018, s. 2). Öğrenciler üzerinde yapılan diğer tez çalışmalarında ise; öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını kadın sağlığı hemşireliği açısından değerlendirmek (Yaşar, 2011, s. 43), benlik saygısı ve toplumsal cinsiyet tutumlarının flört şiddetine yönelik tutumlarına etkisini değerlendirmek (Yıldırım, 2016, s. 36), cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet algısı ve şiddet eğilimi ilişkisini incelemek (Kul, 2016, para. 3-4) ve öğrencilerin toplumsal cinsiyet rol tutumları ile akran baskısı yaşama durumları arasındaki ilişkiyi belirlemek (Altın, 2018, s. 29) amaçlanmıştır.

Ölçüm Araçları

İncelenen tezlerde yazarlar amaçlarına yönelik çeşitli ölçütler ve ölçekler kullanmışlardır. Katılımcının tanıtıcı özelliklerini belirlemeye yönelik olan formların dışında en çok Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği'nin kullanıldığı saptanmıştır (Zeyneloğlu, 2008, s. 22; Atış, 2010, s. 32; Yaşar, 2011, s. 45; Özcan, 2012, s. 23; Başar, 2012, para. 4; Bekleviç, 2013, s. 11; Yıldırım, 2016, s. 40; Erdoğan, 2016, para. 3; Özden, 2018, s. 28; Ertoy, 2018, para. 7; Gökçay, 2018, s. 25, Altın, 2018, s.30, Karakaş, 2018, s. 21). Ayrıca Aile İçi Kadına Yönelik Şiddet (Şahiner, 2007, s. 42), Evlilikte Uyum (Yılmaz, 2009, s. 76, Karakaş, 2018, s. 23), Cinsiyet Eşitliği (Kavuran, 2011, s. 19; Özcan,

2012, s. 24), Toplumsal Cinsiyet Algısı (Yıldırım, 2016, s. 40, Akkoç, 2018, s. 12), Flört Şiddeti Tutum, Rosenberg Benlik Saygısı (Yıldırım, 2016, s. 40), Bern Cinsiyet Rolü, Şiddet Eğilim (Kul, 2016, para. 6-8), Akran Baskısı (Altın, 2018, s. 32), Evlilik Doyum ve Evlilikte Sorun Çözme (Erdoğan, 2016, para. 3) ve Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Geliştirme II (Kahraman, 2011, s. 11) ölçekleri kullanılmıştır.

Sonuçları

Yüksek lisans tezi olan ilk çalışmada eğitim seviyesi yüksek olan kadınların daha kolay jinekolojik muayeneye gittikleri, kazancın kullanımına ilişkin kararı erkeğin verdiği ve aile içinde son sözün sadece erkek tarafından söylendiği ailelerde kadınların daha fazla şiddete maruz kaldığı belirlenmiştir (Şahiner, 2007, s. 79, 86). Zeyneloğlu tarafından yapılan tez çalışmasında öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahip oldukları belirlenmiştir. Üç ve daha fazla kardeşi olan, az gelişmiş düzeye sahip ilde yaşayan ve tek başına/arkadaşları ile evde yaşayan öğrencilerin daha eşitlikçi tutum içinde oldukları görülmüştür. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları üzerinde yaş, mezun olunan lise, aile tipi, doğum yeri, en uzun süre yaşadığı yer, 18 yaşına kadar birlikte yaşadığı kişiler, anne ve baba öğrenim düzeyi, anne çalışma durumu, ebeveynlerin nikâh şeklinin etkisinin olmadığı belirtilmiştir (Zeyneloğlu, 2008, s. 68, 72, 86, 88, 115, 116).

Evli kadınlar üzerinde yapılan yüksek lisans tez çalışmasında kadınların yaşam kalitesini etkileyen toplumsal cinsiyet özellikleri açısından baskı yaşama ya da etkilenme durumlarının evlilik uyumunu etkilediği görülmüştür (Yılmaz, 2009, s. 72). Atış tarafından yapılan tez çalışmasında öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahip oldukları görülmüştür. Anne eğitim seviyesi yüksek olan öğrencilerin daha fazla eşitlikçi tutuma sahip oldukları saptanmıştır. Ancak yaş, mezun olunan lise, kardeş sayısı, aile tipi, doğum yeri, en uzun süre yaşadığı yer, baba öğrenim düzeyi, anne ve baba çalışma durumu ve mesleği seçmesinde etkili olan kişiler bakımından öğrencilerin toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlarında farklılık olmadığı belirtilmiştir (Atış, 2010, s. 39, 42, 43, 46, 48, 51, 59).

Hemşirelik öğrencileri üzerinde yapılan tez çalışmasında kız, 19-22 yaş grubunda olan ve üçüncü sınıf öğrencilerinin cinsiyet eşitliğinde daha olumlu tutuma sahip oldukları görülmüştür. Öğrencilerin toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlarında doğum yeri, bitirilen lise, anne ve babanın eğitimi, baba mesleği, yaşadığı yer aile tipi, medeni durum, kardeş sayısı, kalınan yer ve cinsel deneyim bakımından fark olmadığı belirtilmiştir (Kavuran, 2011, s. 25, 26). Adıyaman Üniversitesi'nde yapılan tez çalışmasında öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını, öğrencilerin öğrenim gördüğü bölümün, mezun oldukları lisenin, okumakta olduğu bölümü seçmesinde etkili olan kişilerin belirlediği saptanmıştır. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahip oldukları ve öğrencilerin toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlarında yaş, kardeş sayısı, cinsiyet, medeni durum, aile tipi, doğum yeri, en uzun süre yaşadığı yer, şu anda yaşadığı yer, 18 yaşına kadar beraber yaşadığı kişiler, anne ve baba öğrenim durumu, anne ve baba mesleği, nikâh durumu, anne baba evlenme şekilleri gibi faktörlerin etkisinin olmadığı saptanmıştır (Yaşar, 2011, s. 58, 59, 63, 65, 66, 68, 69).

Kalitatif ve deneysel yöntemlerin birlikte kullanıldığı doktora tez çalışmasında evli kadınlarda toplumsal cinsiyete dayalı eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin sağlık davranışlarında önemli bir değişim yaratılabileceği saptanmıştır (Kahraman, 2011, s. 33). Deneysel olarak yapılan doktora tez çalışmasında öğrencilere toplumsal cinsiyete yönelik verilen eğitim, öğrencilerin toplumsal cinsiyet tutumlarının geleneksel tutumdan eşitlikçi tutuma doğru olumlu yönde değişmesine neden olmuştur (Özcan, 2012, s. 38). Türkiye genelinde yapılan doktora tez çalışmasında öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahip oldukları ve tutumları üzerinde öğrenim gördükleri üniversite, yaş, cinsiyet, doğdukları yer, yaşadıkları yerde geçirilen süre, en son mezun oldukları okul, halen yaşadıkları yer, kardeş sayısı, aile tipi, anne-baba eğitim durumu, anne çalışma durumu, meslek seçiminde etkili olan kişiler, sosyal ağ kullanma durumu, boş zamanlarını değerlendirme ve mesleki hedeflerine ilişkin düşüncelerin etkili olduğu saptanmıştır (Başar, 2012, para. 7-10).

Bir üniversite hastanesinde yapılan tez çalışmasında, eşitlikçi cinsiyet tutum puanının kadınlarda, erkeklere göre daha yüksek olduğu ve medeni

durumun toplumsal cinsiyete ilişkin tutumları etkilemediği belirlenmiştir. “Cinsiyet çalışma yaşamı seçimlerini etkilemez” algısı kadınlarda, erkeklere göre anlamlı olarak daha fazla olduğu ifade edilmiştir (Bekleviç, 2013, s. 32, 33, 36). Ankara’da bir devlet üniversitesinde yapılan tez çalışmasında kızların erkeklere göre toplumsal cinsiyet tutumlarının daha eşitlikçi yönde olduğu belirlenmiştir. Flört şiddetine maruz kalan ve aile içi şiddete maruz kalan/tanık olan öğrencilerin toplumsal cinsiyet tutumlarının daha eşitlikçi yönde olduğu, flört ilişkisinde şiddet uygulayan öğrencilerin şiddeti daha çok destekledikleri görülmüştür. Çekirdek aile yapısına sahip, kardeş sahibi olmayan, anne ve baba eğitim durumu yüksek ve anneleri çalışan öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarının daha eşitlikçi yönde olduğu belirtilmiştir. Ayrıca yaş ve mezun olunan lisenin öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları üzerinde etkili olduğu ifade edilmiştir (Yıldırım, 2016, s. 53, 57, 69).

Sağlık Yüksekokulu öğrencileri üzerinde yapılan tez çalışmasında öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı puanları yükseldikçe, şiddet eğilimlerinin azaldığı saptanmıştır (Kul, 2016, para. 14). Şanlıurfa’da yapılan tez çalışmasında kadınların eşitlikçi tutuma sahip oldukları ve kadınların evlilikte sorun çözme becerileri açısından kendilerini başarılı algıladığı saptanmıştır. Kadın ve eşinin yaşı daha büyük ve eğitim seviyesi daha yüksek olanların daha geleneksel tutuma sahip oldukları saptanmıştır. Ayrıca toplumda geleneksel tutumdan, eşitlikçi tutuma doğru eğilimin arttığı ve bu durumu yaş, eğitim, çalışma durumu gibi etkenlerin daha az etkilediği belirtilmiştir (Erdoğan, 2016, para, 7-12).

Sağlık çalışanları üzerinde yapılan yüksek lisans tez çalışmasında; sağlık çalışanlarının genel olarak eşitlikçi toplumsal cinsiyet rol tutumlarına sahip oldukları belirtilmiştir. Hekimlere göre hemşirelerin, erkeklere göre kadınların, 34 ve altı yaş grubuna göre, 35 yaş ve üzeri sağlık çalışanlarının daha eşitlikçi tutum içinde oldukları görülmüştür. Ayrıca toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin bilgi sahibi olduğunu belirtenlerin, sağlık bilgisi olmayanlara göre daha eşitlikçi tutuma sahip oldukları belirtilmiştir (Özden, 2018, s. 35, 37, 42, 45).

Karabük Üniversitesi’nde yapılan tez çalışmasında katılımcıların yaklaşık üçte ikisi (%61.1) erkeklerden oluşmaktadır. Araştırmada dindarlık düzeyi

fazla olan öğrencilerin daha az eşitlikçi tutum sergiledikleri belirtilmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerine karşı eşitliğe önem veren öğrenciler daha eşitlikçi; hiyerarşiye önem veren öğrenciler ise daha geleneksel tutuma sahip olmakla birlikte, öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine karşı tutumlarının sosyodemografik, kültürel ve dini özelliklerinden etkilendiği belirtilmiştir (Ertoş, 2018, para. 7, 9-12). Kars'ta yapılan yüksek lisans tez çalışmasında kadınların toplumsal cinsiyet toplam puanına ilişkin eşitlikçi tutuma sahip oldukları belirlenmiştir. Kadınların toplumsal cinsiyet toplam puanı ile eğitim durumu, çalışma durumu, anne ve baba eğitimi, gelir düzeyi, eş öğrenim durumu, evlenme şekli, cinsiyet eşitliği hakkında eğitim alma ve cinsiyet ayrımcılığına maruz kalma durumuna göre toplumsal cinsiyet toplam puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu vurgulanmıştır (Gökçay, 2018, s. 32, 45, 46).

Samsun'da sağlık bilimleri fakültesinde eğitim gören öğrenciler üzerinde yapılan yüksek lisans tez çalışmasında en uzun süre yaşanan yer, aile gelir durumu ve baba eğitim durumu ile Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği ortanca değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet rol tutumları ile akran baskısı yaşama durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Altın, 2018, s.39, 40, 43). Gaziantep'te sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrenciler üzerinde yapılan yüksek lisans tez çalışmasında öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının olumlu olduğu yani geleneksel olmadığı belirtilmiştir. Öğrencilerin cinsiyetinin, anne ve baba eğitim düzeyinin ve bölümün toplumsal cinsiyet algısında etkili olduğu bulunmuştur (Akkoç, 2018, s. 15, 16). Samsun'da üç aile merkezinde evli kadınlar ile yapılan yüksek lisans tez çalışmasında toplumsal cinsiyete ilişkin tutumun kadınların eğitim durumu, çalışma durumu, gelir durumu, yaşanan yer, aile tipi, çocuk sahibi olma, şiddet görme ve evlenme şekli ve ailede alınan kararlarda kimin söz sahibi olduğundan etkilendiği belirlenmiştir. Ayrıca toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahip olan kadınların evlilik uyumları daha yüksek bulunmuştur (Karakaş, 2018, s. 29, 31, 32, 37).

Kullanılan Yöntem

Tezlerin yöntemlerine göre dağılımları incelendiğinde; daha çok tanımlayıcı (Kavuran, 2011, s. 17; Bekleviç, 2013, s. 10; Özden, 2018, s. 27; Gökçay, 2018, s. 24; Altın, 2018, s. 29; Akkoç, 2018, s. 11; Karakaş, 2018, s. 19) ve kesitsel türde (Şahiner, 2007, s. 40, Başar, 2012, para. 2, Ertoy, 2018, para. 2) yapıldıkları saptanmıştır. 2016 yılında yapılan bütün tezlerin hem tanımlayıcı hem de kesitsel olduğu (Yaşar, 2011, s. 43, Yıldırım, 2016, s. 36, Kul, 2016, para. 3, Erdoğan, 2016, para. 1); metodolojik ve kesitsel (Zeyneloğlu, 2008, s. 19; Atış, 2010, s. 31) tezlerin yanı sıra kesitsel ve kalitatif araştırma (Yılmaz, 2009, s. 74) yöntemlerinin birlikte kullanıldığı tezler de bulunmaktadır. Ayrıca doktora tezi olan bir çalışmanın deneysel (Özcan, 2012, s. 21) yöntem; diğer doktora tez çalışmasının deneysel ve kalitatif araştırma yöntemlerinin (Kahraman, 2011, s.13) birlikte kullanılarak yapıldığı saptanmıştır.

Tablo 1. İncelenen Tezlerin Dağılımı

Yazar Yıl	Ana Bilim Dalı	Türü	Amaç	Yöntem	Örneklem	Ölçüm Araçları	Sonuçları
Gönül Şahiner 2007	Hemşirelik	Yüksek Lisans	Kadınlarda toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve kadına karşı şiddetin, kadının üreme sağlığı ve hizmetlerinden faydalanmasına etkisini belirlemek	Kesitsel	250 kadın	-Kadının tanıtıcı bilgilerine yönelik veri toplama formu -Aile İçerisinde Kadına Yönelik Şiddet Ölçeği	Toplumsal cinsiyet ile kadının üreme sağlığı ve hizmetlerinden faydalanma durumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
Simge Zeyneloğlu 2008	Hemşirelik	Doktora	Öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını ve etkileyen faktörlerini belirlemek	Metodolojik ve kesitsel	252 kız, birinci sınıf öğrencisi	-Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemeye yönelik anket formu -Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği	Öğrenciler toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahiptir.
Ayten Yılmaz 2009	Hemşirelik	Yüksek Lisans	15-49 yaş grubu evli kadınların evlilik uyumları ve toplumsal cinsiyet boyutuyla baskı yaşama durumları arasındaki ilişkiyi belirlemek	Kesitsel ve kalitatif	435 evli kadın	-Tanıtıcı özellikler soru formu -Evlilikte Uyum Ölçeği	Kadınların yaşam kalitesini etkileyen toplumsal cinsiyet özellikleri açısından baskı yaşama ya da etkilenme durumları evlilik uyumunu etkilemektedir.

Filiz Atış 2010	Ebelik	Yüksek Lisans	Öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını ve etkileyen faktörleri belirlemek	Metodolojik ve kesitsel	209 kız öğrenci	-Öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemek için hazırlanmış olan veri formu -Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği	Öğrenciler toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahiptir.
Esin Kavuran 2011	Hemşirelik	Yüksek Lisans	Öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ve cinsiyet eşitliği kavramlarına bakış açılarını belirlemek	Tanımlayıcı	465 öğrenci	-Sosyo-demografik özellikler soru formu -Cinsiyet Eşitliği Ölçeği	Cinsiyet, toplumsal cinsiyet tutumunu etkilemektedir.
Bakiye Yaşar 2011	Hemşirelik	Yüksek Lisans	Öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının kadın sağlığı hemşireliği açısından değerlendirilmek	Tanımlayıcı ve kesitsel	187 dördüncü sınıf öğrencisi	-Sosyo-demografik özellikler anket formu -Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği	Öğrenciler toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahiptir.
Selma Dinç Kahraman 2011	Hemşirelik	Doktora	Evli kadınlarda toplumsal cinsiyete dayalı eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin sağlık davranışına etkisini belirlemek	DeneySEL ve kalitatif	40 kadın	-Anket formu -Yarı yapılandırılmış görüşme formu -Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Geliştirme II Ölçeği	Planlı yapılan toplumsal cinsiyete dayalı eğitim ve evde izlem ile kadınların sağlık davranışlarında önemli bir değişim yaratılabileceği saptanmıştır.

Ayşegül Özcan 2012	Hemşirelik	Doktora	Üniversite öğrencilerine toplumsal cinsiyet rol tutumlarına yönelik verilen eğitimin tutumları üzerine etkisini incelemek	Deneyisel	40 öğrenci	-Tanıtım formu -Toplumsal Cinsiyet Rol Tutum Ölçeği -Ergenlerde Cinsiyet Eşitliği Ölçeği	Eğitim, toplumsal cinsiyet tutumunu değiştirmede önemlidir.
Fatma Başar* 2012	Hemşirelik	Doktora	Öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını ve etkileyen faktörleri belirlemek	Kesitsel	1165 öğrenci	-Anket formu -Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği	Öğrenciler toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahiptir.
Arzum Çelik Bekleviç 2013	Hemşirelik	Yüksek Lisans	Araştırma görevlisi doktorların toplumsal cinsiyet rolleri tutumlarının, çalışma yaşamında cinsiyet algısına yansımalarını değerlendirmek	Tanımlayıcı	128 araştırma görevlisi doktor	-Anket formu -Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği	"Cinsiyet çalışma yaşamı seçimlerini etkilemez" algısı kadınlarda, erkeklere göre anlamlı olarak daha fazladır.
Sevda Yıldırım 2016	Hemşirelik	Yüksek Lisans	Öğrencilerinin benlik saygısı ve toplumsal cinsiyet tutumlarının flört şiddetine yönelik tutumlarına etkisini değerlendirmek	Tanımlayıcı ve kesitsel	749 öğrenci	-Öğrencilerin tanıtıcı özellikleri ile ilgili veri toplama formu -Flört Şiddeti Tutum Ölçeği -Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği -Rosenberg Benlik Saygısı Envanteri	Cinsiyet, toplumsal cinsiyet tutumunu etkilemektedir.

Arzu Kıl* 2016	Ebelik	Yüksek Lisans	Öğrencilerin cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet algısı ve şiddet eğilimi ilişkisini incelemek	Tanımlayıcı ve kesitsel	486 öğrenci	-Veri toplama formu -Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği -Bern Cinsiyet Rolü Envanteri -Şiddet Eğilim Ölçeği	Toplumsal cinsiyet algısı şiddet eğilimini etkilemektedir.
Menekşe Erdoğan* 2016	Hemşirelik	Yüksek Lisans	Evli kadınlarda, toplumsal cinsiyet rollerinin evlilikte sorun çözmeye ve evlilik doyumuna etkisini belirlemek	Tanımlayıcı ve kesitsel	150 evli kadın	-Kişisel bilgi formu -Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği -Evlilik Doyum Ölçeği -Evlilikte Sorun Çözme Ölçeği	Toplumsal cinsiyet tutumu, evlilikte alınan doyumu etkilemektedir.
Serpil Özden 2018	Hemşirelik	Yüksek Lisans	Sağlık çalışanlarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını belirlemek	Tanımlayıcı	270 sağlık çalışanı	-Sosyo-demografik özellikler formu -Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği	Sağlık çalışanları genel olarak eşitlikçi toplumsal cinsiyet rol tutumlarına sahiptir.
Ayşe Özkan Ertay* 2018	Ebelik	Yüksek Lisans	Lisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik tutumlarını ve belirleyicilerini değerlendirmek	Kesitsel	649 öğrenci	-Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği	Öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine karşı tutumları, sosyo-demografik, kültürel ve dini özelliklerinden etkilenmektedir.

Gönül Gökçay 2018	Ebelik	Yüksek Lisans	Kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını belirlemek	Tanımlayıcı	350 kadın	-Genel bilgi formu -Toplumsal Cinsiyet Rol Tutum Ölçeği	Kadınların toplumsal cinsiyet tutumlarını anne ve baba eğitimi, gelir düzeyi, evlenme şekli, cinsiyet eşitliği hakkında eğitim alma, eğitim düzeyi, çalışma, eş öğrenim ve cinsiyet ayrımcılığına maruz kalma durumu etkilemektedir.
Alaattin Altın 2018	Hemşirelik	Yüksek Lisans	Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rol tutumları ile akran baskısı yaşama durumları arasındaki ilişkiyi belirlemek	Tanımlayıcı	1115 öğrenci	-Tanıtım formu -Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği -Akran Baskısı Ölçeği	Öğrencilerin toplumsal cinsiyet rol tutumları ile akran baskısı yaşama durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.
Ersin Akkoç 2018	Hemşirelik	Yüksek Lisans	Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarını ve bu algıyı etkileyen faktörleri incelemek	Tanımlayıcı	712 öğrenci	-Kişisel bilgi formu -Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği	Öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının olumlu olduğu yani geleneksel olmadığı belirtilmiştir. Öğrencilerin anne ve baba eğitim düzeyinin ve bölümün toplumsal cinsiyet algısında etkili olduğu bulunmuştur.
Didar Karakaş 2018	Hemşirelik	Yüksek Lisans	Evli kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının evlilik uyumuna etkisini belirlemek	Tanımlayıcı	404 evli kadın	-Tanıtım formu -Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği -Evlilik Uyum Ölçeği	Kadınların toplumsal cinsiyet rol tutumları ile evlilik uyumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

*Tezin tam metnine erişilemediği için özet kısmından değerlendirilmiştir.

Tartışma

Türkiye'deki hemşirelerin ve ebelerin toplumsal cinsiyet ile ilgili yaptıkları lisansüstü tezler incelendiğinde; tezlerinin çoğunun (15) yüksek lisans tezi olduğu, hemşireler tarafından (13) ve öğrenciler üzerinde (11) yapıldığı saptanmıştır. Tezlerin nerdeyse tamamının (17) tanımlayıcı ve kesitsel türde yapıldığı; deneysel türde yapılan sadece iki tezin olduğu görülmüştür (Tablo 1).

Öğrenciler üzerinde yapılan tez çalışmalarında öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahip oldukları belirlenmiştir (Zeyneloğlu, 2008, s. 52; Atış, 2010, s. 39; Yaşar, 2011, s. 55; Başar, 2012, para. 7; Akkoç, 2018, s. 15). Şanlıurfa'da yapılan yüksek lisans tez çalışmasında da toplumda geleneksel tutumdan, eşitlikçi tutuma doğru eğilimin arttığı belirtilmiştir (Erdoğan, 2016, para. 11-12). Ancak Ankara'da yapılan bir çalışmada çoğu öğrencinin cinsiyet rol kalıpları karşısında halen geleneksel bakış açısının etkisinde kaldıkları ifade edilmiştir (Pınar vd., 2008, s. 51). İncelenen tezler doğrultusunda öğrencilerin toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlarını etkileyen bazı faktörlerin olduğu görülmüştür. Ancak bu faktörlerin etkisinin net olmadığı ortadadır. Çünkü bazı tez çalışmalarında kardeş sayısının, bireylerin toplumsal cinsiyete ilişkin rol ve tutumlarını etkilediği (Zeyneloğlu, 2008, s. 51; Başar, 2012, para. 9); bazılarında ise önemsiz olduğu görülmüştür (Atış, 2010, s. 43; Yaşar, 2011, s. 59). Yine bazı tez çalışmalarında anne eğitim seviyesi yüksek olanların toplumsal cinsiyete ilişkin daha eşitlikçi tutuma sahip oldukları vurgulanırken (Atış, 2011, s. 48; Başar, 2012, para. 9); bazılarında anne eğitim seviyesinin toplumsal cinsiyete ilişkin tutumda etkisinin olmadığı görülmüştür (Zeyneloğlu, 2008, s. 59; Kavuran, 2011, s. 25; Yaşar, 2011, s. 66). Bu doğrultuda; yapılan tez çalışmalarında, toplumun toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlarını etkileyen faktörlerin kesin sonuçlarının olmadığı söylenebilir. Farklı toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri görülen 36 ülkede genç kadın ve erkekler arasında cinsiyet rollerine karşı tutumları belirlemek amacıyla yapılan başka bir çalışmada da kadınlarda anne eğitim seviyesi yüksek olanlar daha eşitlikçi tutum sergilerken; erkeklerin toplumsal cinsiyete ilişkin tutumları ve anne mesleği arasında ilişkinin olmadığı gösterilmiştir (Dotti Sani ve Quaranta, 2016, s. 38).

Evli kadınlar üzerinde yapılan tez çalışmasında toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlarda yaş, eğitim, çalışma durumu gibi faktörlerin etkisinin daha az görüldüğü belirtilmiştir (Erdoğan, 2016, para. 11-12). Lisansüstü tezler incelendiğinde; kadınların erkeklere göre toplumsal cinsiyet tutumlarının daha eşitlikçi yönde olduğu görülmektedir (Kavuran, 2011, s. 25; ; Bekleviç, 2013, s. 32; Yıldırım, 2016, s. 53; Özden, 2018, s. 45). Literatürde yapılan çalışmalarda da özellikle cinsiyet faktörünün toplumsal cinsiyete ilişkin tutumları etkilediği ortadadır (Varol vd., 2016, s. 125; Al-Ghanim ve Badahdah, 2017, s. 174; Esen vd., 2017, s. 53). Erkeklerin toplumsal cinsiyete ilişkin daha geleneksel tutuma sahip olmaları, toplumun kadın ve erkeğe biçtiği rol ve sorumluluklar ile açıklanabilir. Kadına ev hanımı, erkeğe çalışan rolü biçilen toplumlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin daha çok yaşandığı bilinmektedir. Çin'de 1099 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada üniversite öğrencilerinin cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahip oldukları, ancak kızların sosyal statüde ve kaynak paylaşımında daha eşit olmak istedikleri, cinsel ilişkide kadınların erkeklere oranla daha fazla itaat ettikleri saptanmıştır (Zuo vd., 2018, ss. 4-6). Farklı toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri görülen 36 ülkede genç kadın ve erkekler arasında cinsiyet rollerine karşı tutumlarını belirlemek amacıyla yapılan çalışmada da bütün ülkelerde genç kadınların erkeklere göre daha eşitlikçi tutum içinde oldukları saptanmıştır (Dotti Sani ve Quaranta, 2016, s. 38). Literatürde kadınların erkeklere göre toplumsal cinsiyete ilişkin daha eşitlikçi tutumda olduklarını gösteren başka çalışmalarda bulunmaktadır (Varol vd., 2016, s. 125; Al-Ghanim ve Badahdah, 2017, s. 174; Esen vd., 2017, s. 53). Bu durum, erkeklerin gücün kendilerinde olmasından memnun olmaları, bu durumun toplum tarafından desteklenmesi ve devam etmesi şeklinde yorumlanabilir.

Toplumsal cinsiyete ilişkin tutumları belirlerken; toplumun kültür, örf, adet ve geleneklerinin önemli olduğunu unutmamak gerekir. Karabük'te yapılan yüksek lisans tez çalışmasında öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine karşı tutumlarının kültürel ve dini özelliklerden etkilendiğini belirtilmiştir (Ertoý, 2018, para. 12-13). Toplumun kültür ve normları, kadın ve erkeğe biçilen davranış ve sorumlulukları belirlemekte ve cinsiyet kalıp yargılarının oluşmasına ortam hazırlamaktadır. Farklı toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri

görülen 36 ülkede yapılan çalışmada toplumsal cinsiyet eşitlik seviyesi yüksek olan toplumlardaki hem kadınların hem de erkeklerin cinsiyet rollerine karşı daha çok cinsiyet eşitlik tutumu sergiledikleri görülmüştür (Dotti Sani ve Quaranta, 2016, s. 38). Ayrıca şiddete ve (Yıldırım, 2016, s. 69; Karakaş, 2018, s. 32) ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığına maruz kalma durumunun (Gökçay, 2018, s. 40) da toplumsal cinsiyete ilişkin tutum üzerinde etkili olduğu saptanmıştır.

Toplumsal cinsiyet ile kadının üreme sağlığı ve hizmetlerinden faydalanma durumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Eğitim seviyesi yüksek olan kadınların jinekolojik bir rahatsızlık durumunda daha kolay jinekolojik muayeneye gittikleri saptanmıştır (Şahiner, 2017, s. 63, 79). Afrika ve Asya ülkelerinde 15-49 yaş arası kadınlar üzerinde yapılan çalışmada toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin çeşitli boyutları ile üreme sağlığı hizmetlerinin kullanımı arasında anlamlı ilişki olduğu belirtilmiştir (Namasivayam vd., 2012, s. 351). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yaşandığı aile ve toplumlarda kadın evden çıkarken ve sağlık hizmetlerine erişirken, eşinden izin almak zorunda kalmaktadır. Kadının gelir durumunun ve eğitim seviyesinin düşük olması da sağlık hizmetlerine erişimini engellemektedir. Yine kadınların toplumsal statülerinin düşük olması ve toplumun ataerkil yapısı da bu durumu tetiklemektedir. Ayrıca böyle toplumlarda kadına yönelik şiddet vakalarının daha çok yaşandığı bilinmektedir. Yüksek lisans tez çalışmasında kazancın kullanımına ilişkin kararı erkeğin verdiği ve aile içinde son sözün sadece erkek (kocas) tarafından söylendiği ailelerde kadınların daha fazla şiddete maruz kaldığı bildirilmiştir (Şahiner, 2007, s. 86). Yine tez çalışmalarında şiddete uğrayan ve şiddet eğilimi olan bireylerin daha gelenekselci tutuma sahip olduğu bildirilmiştir (Kul, 2016, para. 13-14; Özpulat, 2017, s. 158; Karakaş, 2018, s. 36). Bu sonuçlar, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin daha gelenekselci tutuma sahip olan bireylerin, şiddeti daha olağan karşıladığını göstermektedir. Ayrıca kadınların yaşam kalitesini etkileyen toplumsal cinsiyet boyutuyla baskı yaşamaları, evlilik uyumunu (Yılmaz, 2009, s. 119; Karakaş, 2018, s. 37), evlilikten alınan doyumunu ve evlilikte sorun çözme becerisini (Erdoğan, 2016, para. 8-9) de etkilemektedir.

Deneysel olarak yapılan tez çalışmasında öğrencilere toplumsal cinsiyete yönelik verilen eğitimin, öğrencilerin toplumsal cinsiyet tutumlarında geleneksel tutumdan eşitlikçi tutuma doğru olumlu yönde değişmeye neden olduğu belirtilmiştir (Özcan, 2012, s. 38). Türkiye'nin batısında yer alan bir üniversitede toplumsal cinsiyet eşitliği dersini alan ve almayan üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla yapılan çalışmada, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği dersinin, öğrencilerin toplumsal cinsiyet rol tutumlarını etkilediği ve eğitim sonrasında yapılan ikinci izlemde eğitim alan gruptaki öğrencilerin, almayanlara göre toplumsal cinsiyete ilişkin daha eşitlikçi tutuma sahip oldukları ifade edilmiştir (Çetişli vd., 2017, s. 107). Yine evli kadınlar üzerinde yapılan doktora tez çalışmasında planlı yapılan toplumsal cinsiyete dayalı eğitim ve evde izlem ile kadınların sağlık davranışlarında önemli bir değişim yaratılabileceği saptanmıştır (Kahraman, 2018, s. 32). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ayrımcılığını önleme yönünde politikalara öncülük için verilen eğitimlerin etkinliğinin saptanması amacıyla yapılan bir çalışmada, verilen eğitim sonrasında hem kadınların hem de erkeklerin toplumsal cinsiyete ilişkin daha eşitlikçi tutuma sahip oldukları ve özellikle erkeklerin ortalamalarının çok daha fazla arttığı belirtilmiştir (Uzun vd., 2017, s. 687). Yine incelenen tez çalışmalarında toplumsal cinsiyet ve eşitliği kavramına ilişkin bilgi sahibi olduğunu belirtenlerin, bilgisi olmayanlara göre daha eşitlikçi tutum içinde oldukları bildirilmiştir (Özden, 2018, s. 38; Gökçay, 2018, s. 40). Bu çalışma sonuçlarından yola çıkarak, toplumsal cinsiyete ilişkin tutumda daha eşitlikçi görüşe sahip olmada eğitimin öneminin büyük olduğu ortadadır.

İncelenen tez çalışmalarının çoğunun öğrenciler üzerinde yapıldığı görülmektedir. Toplumun büyük bir çoğunluğunu oluşturan ve gelişmesinde önemli rollere sahip olan gençlerin, toplumsal cinsiyete ilişkin algı, düşünce ve tutumları önem arz etmektedir. Gençlerin toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlarının eşitlikçi yönde olması, kadınların ve erkeklerin her alanda eşit olması gerektiği görüşüne sahip olmaları önemlidir.

Hemşireler ve ebeler diğer sağlık profesyonellerine göre; birey ve toplum ile daha fazla etkileşim halindedir. Hemşireler ve ebeler karşılaştıkları

vakalarda birey, ailesi ve yakınlarını ilk gören ve onlarla iletişime ilk geçen meslek grubu oldukları için, toplum ve bireyler üzerindeki değişiklikleri, sıkıntıları saptamada önemli görevler üstlenmektedirler. Toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle kadınların yaşadıkları sorunların ve bu sorunların sağlık sonuçlarına yansımalarının saptanması, azaltılması ve önlenmesinde hemşirelerin ve ebelerin rolü büyüktür. Hemşireler ve ebeler kadın hayatının gebelik, doğum, lohusalık ve menopoz gibi önemli evrelerinde sağlık hizmeti sunmaktadırlar. Bu nedenle çoğunluğunu toplumsal cinsiyet boyutuyla daha incinebilir grup olan kadınların oluşturduğu ve bireylere yaşamlarının herhangi bir döneminde dokunan hemşirelerin ve ebelerin toplumsal cinsiyet rollerine bakışı da önemlidir. Hemşirelerin ve ebelerin yaşam biçimleri ve bireye yaklaşımları ile toplumda iyi bir rol model olmaları gerekmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Geçmişten günümüze süregelen toplumsal cinsiyet eşitsizliği, yaşamın birçok alanında kadınlar aleyhine bir ayrımcılık yaratarak; toplum yaşantısında sıklıkla kadınların ikinci plana atılmalarına, erkeğe kadından daha fazla değer verilmesine ve kadınların sağlık hizmetlerine erişiminde engeller yaşamalarına neden olmaktadır. Kadınların güçlendirilerek eğitim seviyelerinin artması ile, toplumun toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlarının daha eşitlikçi yönde olacağı düşünülmektedir. Birey, aile ve topluma yaşamın herhangi bir döneminde hizmet eden hemşirelere ve ebelere bu konuda önemli sorumluluklar düşmektedir. Ayrıca toplumsal cinsiyet konusunda deneysel ve nitel çalışmaların daha çok yapılması, toplumun tutumunu belirlemek ve değiştirmek adına farklı gruplarla çalışılması önerilmektedir.

Kaynaklar

- Al-Ghanim, K.A., Badahdah. A.M. (2017). Gender roles in the ArabWorld: Development and psychometric properties of the arab adolescents gender roles attitude scale. *Sex Roles*, 77: 169-177. doi: 10.1007/s11199-016-0722-y.
- Atış, F. (2010). *Ebelik/Hemşirelik 1. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı, Adana.
- Bal, D.M. (2014). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine genel bakış. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 15-28.
- Başar, F. (2012). *Türkiye'deki Hemşirelik Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları*. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Başar, F. (2017). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği: Kadın sağlığına etkisi. *ACU Sağlık Bil. Derg.*, 3, 131-137.
- Bekleviç, A.Ç. (2013). *Bir Üniversite Hastanesi Araştırma Görevlilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine Tutum Ölçeği ve Çalışma Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Rollerine Algısının Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Bülent Ecevit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.
- Centre for Reviews and Dissemination. (2008). *Systematic Reviews: CRD's Guidance for Undertaking Reviews in Health Care*, Erişim Tarihi: 6 Haziran 2018, Published by CRD, University of York: York Publishing Services Ltd, 1-281.
- Çetişli, E.N., Top, E.D., Işık. G. (2017). Toplumsal cinsiyet eşitliği dersini alan ve almayan üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 25(2), 104-110.
- Dotti Sani, G.M., Quaranta. M. (2016). The best is yet to come? Attitudes toward gender roles among adolescents in 36 countries. *Sex Roles*, 77, 30-45. doi: 10.1007/s11199-016-0698-7.
- Erdoğan, M. (2016). *Evli Kadınlarda Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Evlilikte Sorun Çözmeye ve Doyuma Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Harran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Şanlıurfa

- Ertoy, AÖ. (2018). *Karabük Üniversitesi Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Tutumlarına ve Bu Tutumlarının Belirleyicilerine Yönelik Bir Değerlendirme* (Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Karabük.
- Esen, E., Siyez, D., Soylu, Y., Demirgürz, G. (2017). Examination of gender perception of university students according to sex and sex roles. *e-International Journal of Educational Research*, 8(1), 46-63. doi: 10.19160/5000197327.
- Gökçay, G. (2018). *Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kars.
- Kavuran, E. (2011). *Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Bakışlarının Belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Koyun, A., Taşkın, L., Terzioğlu, F. (2011). Yaşam dönemlerine göre kadın sağlığı ve ruhsal işlevler: hemşirelik yaklaşımlarının değerlendirilmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 67-99.
- Kul, A. (2016). *Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerini, Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Şiddet Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Karabük.
- Namasivayam, A., Osuorah, D.C., Syed, R., Antai, D. (2012). The role of gender inequities in women's access to reproductive health care: a population-level study of Namibia, Kenya, Nepal and India. *International Journal of Women's Health*, 4, 351-364.
- Özcan, A. (2012). *Toplumsal Cinsiyet Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rol Tutumlarına Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Özden, S. (2018). *Sağlık Çalışanlarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Özpuat, F. (2017). Hemşirelik öğrencilerinin şiddet eğilimleri ile toplumsal cinsiyet algıları arasındaki ilişki. *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(2), 151-165.

- Pınar, G., Taşkın, L., Erođlu, K. (2008). Başkent Üniversitesi öğrenci yurdunda kalan gençlerin toplumsal cinsiyet rol kalıplarına ilişkin tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 15(1), 47-57.
- Sezgin, D. (2015). Toplumsal cinsiyet perspektifinde sağlık ve tıbbileştirme. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(1), 153-186.
- Şahiner, G. (2007). *Toplumsal Cinsiyet ve Kadına Karşı Şiddetin Kadınların Üreme Sağlığına İlişkin Hizmetlerden Faydalanmasına Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Gülhane Askeri Tıp Akademisi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Kadın Hastalıkları ve Doğum Hemşireliği Bilim Dalı, Ankara.
- Şavran, G.T. (2014). Sağlıkta toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri: Eskişehir’de kırsal ve kentsel alanlarda kadın sağlığı. *Fe Dergi*, 6(1), 98-116.
- Şimşek, H. (2011). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın üreme sağlığına etkisi: Türkiye Örneđi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(2), 119-126.
- Uzun, Z., Erdem, S., Güç, K., Şafak Uzun, A.M, Erdem, E. (2017). Toplumsal cinsiyet algısı ve toplumsal cinsiyet rollerine eğitimin etkisi: Deneysel bir çalışma. *Journal of Human Sciences*, 14(1), 678-693. doi:10.14687/jhs.v14i1.4354.
- Varol, Z.S., Çiçekliođlu, M., Taner, Ş. (2016). Bir tıp fakültesi birinci sınıf öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algı düzeyi ve ilişkili faktörlerin değerlendirilmesi. *Ege Tıp Dergisi*, 55(3), 122-128.
- Yaşar, B. (2011). Öğretmen Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutumlarının Kadın Sağlığı Hemşireliği Açısından Değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Yıldırım, S. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Benlik Saygısı ve Toplumsal Cinsiyet Tutumlarının Flört Şiddetine Yönelik Tutumlarına Etkisi (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, A. (2009). *15-49 Yaş Grubu Kadınların Evlilik Uyumları ve Toplumsal Baskı Yaşama Durumları Arasındaki İlişki* (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Samsun.
- Zeyneloğlu, S. (2008). *Ankara’da Hemşirelik Öğrenimi Gören Üniversite Öğrencilerinin*

Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Zuo, X., Lou, C., Gao, E., Lian, Q., Shah, I.H. (2018). Gender role attitudes, awareness and experiences of non-consensual sex among university students in Shanghai, China. *Reproductive Health*, 15(49), 1-10. doi: 10.1186/s12978-018-0491-

